

Mosques i llagostes a l'Alguer

Joan Armangué i Herrero

De mosques, n'hi ha de totes menes, això és sabut. Lloc on vas, costum que trobes. I a Sardènyia, per no desmentir el tòpic, les mosques són d'una altra mena, d'una raça especial. Ara ho veurem.

Per començar, cal assenyalar que, de tan particulars com són, les mosques sardes no tenen res a veure amb sant Narcís. I això que el bon bisbe gironí és venerat a l'illa: actualment és patró de Serbariu i té esglésies o capelles dedicades a Furtei, Suni, Villaputzu i Semestene. Les festes populars que hom li dedica esquitxen el mes d'octubre (primer diumenge, quart diumenge, darrer diumenge, dia 29...). A l'Alguer també hi té una capella, concretament la tercera a mà dreta de la catedral de Santa Maria. Em van parlar en un altre número de *Revista de Girona* (núm. 199, març-abril de 2000): l'any 1687, durant una llarga plaga de llagosta, va caldre trobar un protector contra aquesta calamitat, motiu pel qual va organitzar-se un sorteig entre els sants (!), sorteig que guanyà... sant Narcís, com és natural (o bé sobrenatural). Ens ho recorda el canonge Fensa al seu *Repertorio* manuscrit (1745): «En los 29 de octubre se celebra fiesta a san Narciso mártir, obispo de Girona [...], en acción de gracias del singular beneficio que por intercesión del santo mártir recibió el año 1687, librándonos del daño que amenazava la langosta, que avía ya entrado en los panes y talado muchos. Y sucesió el caso de tomarse por particular patrón en esta forma: en el día de 20 de mayo, estando con las afflictiones y temores del daño tan conocido que hacía la langosta y de total destrucción que amenazava, entró a caso en la sagristía un canónigo y se le vino a la memoria que se invocasse san Narciso, como así lo executó el cavildo, que hizo cantar una missa al santo. En los 22 del mismo mes se hizo un sacco con los nombre de

Capella de sant Narcís (Catedral de l'Algguer).

differentes santos, para sacar por suerte el patrón que Dios Nuestro Señor quisiera darnos; y puestos éstos en una urna, sacó un niño de la urna abierta uno de los papeletos plegados; y desplegado y leído, se halló ser de san Narciso. Y dicho *Tē Deum laudamus* y dadas gracias a Dios Nuestro Señor [...], milagrosamente cessó la plaga y açote, y no hiso daño ninguno la langosta» (citem a partir d'una còpia de l'any 1823, a càrrec del canonge Urgias). D'aleshores ençà el sant gironí feu d'advocat contra la plaga de llagosta, i fins i tot se li degueren dedicar uns goigs que només coneixem per la quarteta inicial: «De Girona gran prelat / que gosau en Paradís, / pregau per nós, sant Narcís, / l'altíssima Trinitat».

Un cop esdevingut, doncs, patró dels llauradors algueresos, l'eficàcia de la seva protecció es difongué per l'illa o, si més no, per la ciutat veïna, Sàsser (tradicional enemiga de l'Algguer). Enrico Costa, al seu documentat llibre que perpetua el nom de la ciutat que el va veure néixer, *Sassari*, ens recorda que l'any després del seu primer miracle a Sardenya, sant Narcís, «obispo de Geron», era recordat com «un santo muy milagroso y en particular contra las langostas», motiu pel qual se li creà un gremi a mida, se'l nomenà advocat dels llauradors sasseresos i es jurà de celebrar la seva festa cada any..., cada any que se'n recordaven a causa d'una nova plaga de llagosta. La festa del 1688 va ser sonada, i es van llançar malediccions (tal com sona) contra les llagostes des de cadascuna de les portes de la ciutat que donaven als camps. Després d'això, però, només ens consten celebracions dedicades al nostre sant els anys 1807 i 1808. En ocasió de la plaga de 1868, ja ningú no es recordà del bisbe gironí. Imaginem-nos ara, que amb prou feines queden llagostes. Ni miracles.

I les mosques? Lluny de circuits sacres, la mosca de la tradició popular sarda va fent la viu-viu en harmonia amb la seva qualitat d'ésser demoníac: al cap i a la fi com les mosques de sant Narcís, que per voluntat divina són canalitzades des del món del mal (el subsòl) cap al mal (els francesos), d'acord amb l'estructura segons la qual el Maligne castiga el pecador com a conseqüència de l'ordre diví. Però decididament som fora d'aquesta esfera, perquè *sa musca maghedda* (o *macedda*, segons la variant dialectal sarda) té el poder que ho acaba destruint tot, tal com l'etimologia del seu nom indica (*makeddare* en sard significa 'escorxar'): com les inundacions catastròfiques (és a dir, els diluvis locals) o les ràtzies sarraïnes tan habituals al nostre llegendari, la mosca *maghedda* és una de les principals responsables de la desaparició de les localitats actualment abandonades que han deixat un record en la memòria col·lectiva.

La mecànica destructora de la mosca *maghedda* és elemental: la seva existència és, per ella mateixa, un perill latent, perquè el poder malèfic que l'acompanya pot desfermar-se en qualsevol moment. Per sort, sigui quina sigui la seva mesura —que en tots els casos és descomunal, i va de les proporcions d'una abella a les d'una ovella—, la mosca *maghedda* viu confinada, amb un enorme exèrcit de companyes, en una bóta als soterranis d'un castell, en les entranyes d'una cova, al fons del mar... just al costat d'una altra bóta

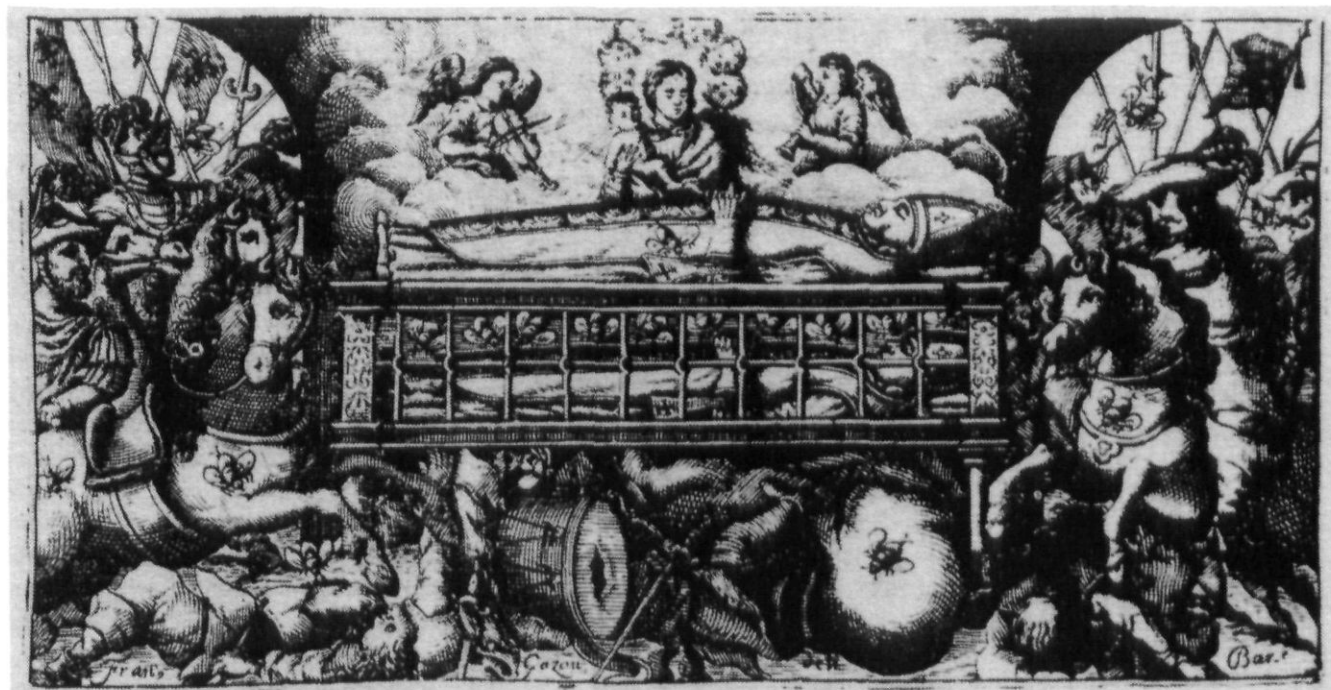
idèntica, clavada, que conté un tresor. En efecte, els tresors de la tradició sarda, amagats sota terra, pertanyen al Maligne, i són custodiats per un eixam d'éssers tel·lúrics que ara no vénen al cas, de manera que l'heroi –el cercador de tresors– haurà de superar tot un seguit de proves, tendencialment suïcides, si vol satisfer la seva cobdícia. Però mai no superarà l'obstacle extrem: mai no sabrà escollir entre les dues bótes, perquè l'error fóra probable i les seves conseqüències devastadores per a ell i per a tota la humanitat.

Han estat assenyalats paral·lels entre aquestes creences, encara ara documentades oralment, i altres temes vius al folklore del mediterrani occidental. Res no té d'estrany, doncs, que trobem també la mosca *maghedda* a l'Alguer, i així tancarem nosaltres ara el nostre cercle, tot tornant allà d'on hem arrencat el nostre breu viatge. En efecte, unes *Escenes històriques del sidadu* (és a dir, del 'tresor' de la tradició algueresa) ens recorden una insòlita Societat que el 1847 es va constituir a l'Alguer per desenterrar un extraordinari tresor que els hebreus haurien amagat sota la sinagoga en ser expulsats de la Corona d'Aragó: «Aquestos [hebreus] han amagat / cosa grossa i menuda: / trobarem sepultura / tota plena de cotes, / una bóta de granotes, / altra de mosques *mageddas* / i a so de *launeddas* / eixirà cert lo sidadu».

Francesc Gazan, *Miracle de les mosques*.

Gavat per al llibre *Constitutiones Synodales* del Dr. Miquel Pontich.

No hi ha res a fer: des de tots els punts de vista –lingüístic, etnològic, literari– la ciutat de l'Alguer és un pont que lliga els Països Catalans amb el continent Sardenya.

Joan Armangué i Herrero,
Universitat de Càller (Sardenya).

NOTA BIBLIOGRÀFICA

El primer que divulgà a Catalunya les anècdotes alguereses relatives a sant Narcís fou Eduard TODA al seu llibre dedicat a *Un poble català d'Itàlia. L'Alguer*, Barcelona 1888 (p. 119-120). El *Repertorio* del canonge Fensa que recorda el sorteig del sant és custodiat a l'Arxiu Capítular de l'Alguer; i la còpia del canonge Urgias, és a dir, els *Manoscritti e memorie per uso privato del Canonico Antonio Michele Urgias* (p. 65-66), a la Biblioteca Municipal de Sàsser, ms. 5. Pel que fa als goigs de sant Narcís, vegeu Francesc MANUNTA, *Cançons i lírriques religioses de l'Alguer catalana*, vol. 2, L'Alguer, 1990 (p. 172, nota 10); i per a la devoció envers el sant a la ciutat veïna, Enrico COSTA, *Sassari*, vol. II, Sàsser, 1937 (p. 521-523).

Per a les etimologies relacionades amb *sa musca maghedda*, vegeu Max Leopold WAGNER, *Dizionario etimologico sardo*, vol. 2, Càller 1989, s.v. El Llegendari que s'hi relaciona ha estat profusament estudiat; vegeu principalment, però, Gino BOTTIGLIONI, *Leggende e tradizioni di Sardegna*, Ginebra, 1922, p. 25; Giuseppe VIDOSI, «Sa musca macedda», *Il folklore italiano*, fasc. I-IV, 1934, p. 119-123; i Enrica DELITANA, «Materiali per lo studio degli esseri fantastici del mondo tradizionale sardo», *Studi sardi*, XXIII (1974), p. 38-40. Relaciona el caràcter destructiu de la mosca amb la desaparició de certes localitats sardes John DAY, «Villaggi abbandonati e tradizione orale: il caso sardo», *Archologia Medievale*, vol. III, 1976, p. 203-238. Dec aquestes indicacions bibliogràfiques al meu col·lega Graziano Fois.

L'Arxiu de Tradicions de l'Alguer va dedicar al tema dels tresors en la tradició sarda el volum intítulat *Tesori in Sardegna*, Actes del II Simposi d'Etnopoètica, a cura de Joan Armangué, Dolianova, 2001.

